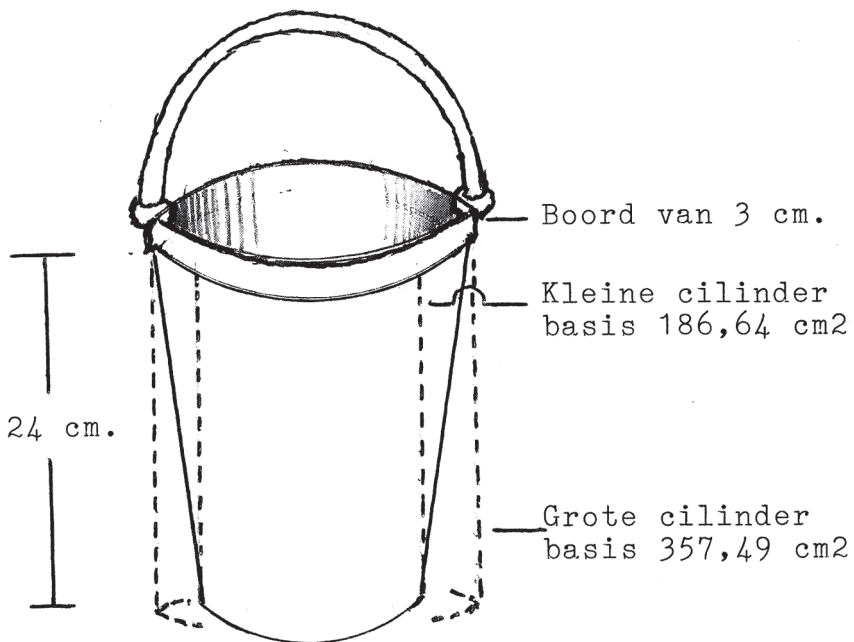

DE BRANDEMMERS VAN 1640

In augustus en september 1640 kocht de Gentse magistraat 305 lederen emmers bestemd voor de brandbestrijding¹.

De enige manier in die tijd om dit te doen bestond hierin dat men vanop ladders emmers water op de brandhaard goot. Daartoe werden die ladders bemand met blussers, de ene boven de andere, die de emmers water aan mekaar doorgaven. Zeer efficiënt was dit niet maar het was toen de enige bestrijdingstechniek samen met het neerhalen van brandende gevels bij middel van lange persen voorzien van haken. Het was nog meer dan 30 jaar wachten op de uitvinding van de slangenbrandspuit -in 1672- door de Hollandse schilder Jan Van der Heijden. Zelfs dan gold nog 'Brand in de stad, een ongelijke strijd tegen een onvermijdelijke catastrofe'².

Hoe zo'n leeren *branthemer* er uitgezien heeft kunnen wij gaan bekijken in

Brandemmer
van het
'Huis van Alijn'

het museum 'Het Huis van Alijn' dat twee exemplaren bezit³.

Het zijn zoals onze huishouders omgekeerde afgeknotte kegels uit dik leder met een dubbele boord van ongeveer 3 cm. waaraan met ijzeren ringen een hengel vastgemaakt is (Zie figuur). Ze hebben een nuttige hoogte van 24 cm. gemeten vanaf de bodem tot aan de onderrand van die dubbele boord. De inhoud daarvan is 6,5 liter (Zie bijlage 1).

Die 305 brandemmers kocht de magistraat bij 3 leveranciers⁴.

Op 17 augustus :

- Bij Marten Van Goethuijsen 94 exemplaren aan £ 51-9-0, waarvan 52 aan £ 0-10-6 per stuk en 42 aan £ 0-11-6.
- Bij Marten Gheeraerts 96 exemplaren aan £ 59-19-0, waarvan 17 aan £ 0-11-8 en 79 aan £ 0-12-8 per stuk.

Op 18 augustus :

- Bij Franchois Van der Biest 25 exemplaren aan £ 0-13-6 per stuk.

Op 20 september :

- Bij Marten Van Goethuijse 44 exemplaren voor een totale som van £ 29-18-0, waarvan 6 aan £ 0-11-0 en 38 aan £ 0-14-0 per stuk.
- Bij Marten Gheeraerts 46 exemplaren aan £ 32-16-0, waarvan 18 aan £ 0-14-0 en 28 aan 0-14-6 per stuk⁵.

Amper 4 maanden na die laatste aankoop - op 3 februari 1641 – kocht de magistraat bij de weduwe van Marten Gheeraerts nog een vracht van 56 brandemmers aan £ 0-14-6 per stuk.

Op dat ogenblik beschikte de magistraat dus minstens over 361 brandemmers als er tenminste sedert 12 augustus geen verloren gingen tijdens een brand.

In werkelijkheid zal de beschikbare hoeveelheid veel groter geweest zijn. Veel goeude ingezetenen zullen er ook in voorraad gehad hebben wat de vergoeding aan greffier Dhane illustreert.

Op 8 november 1640 namelijk had de magistraat hem de 8 brandemmers vergoed – aan 12 sch. per stuk – die verloren gegaan waren bij het blussen van het brandend huis *op de lieve* van ene Van der Gucht.

Alle brandemmers uit die voorraad hadden zeer waarschijnlijk niet dezelfde afmetingen, de kostprijs varieerde immers van £ 0-10-6 (63 stuivers) tot £ 0-14-6 (87 stuivers) wat een meerprijs is van 38,10 %.

Als we de brandemmer van het 'Huis van Alijn' tot de kleine soort rekenen (wat hij met zijn 6,5 liter best kan geweest zijn) en de meerprijs van 38,10 % van de grote soort vertalen naar de inhoud ervan dan hebben we een emmer

van ongeveer 9 liter. Met het gewicht van de emmer is dat meer dan 9 kg. Een behoorlijk gewicht is dat om van blusser tot blusser naar omhoog getild te worden temeer dat dit met één hand moest gebeuren, met de andere moest hij zich immers aan de ladder vasthouden.

De kostprijs van zo'n emmer mag hoog genoemd worden als men bedenkt dat de magistraat in die jaren aan *soldaet bourgomgnon* Pierre Chambe(r)llain⁶ – *ghestropieert in den reghten aerm*⁷, vermoedelijk tijdens het beleg van Oostende - een alimentatiegeld van 5 stuivers per dag betaalde, een last die de centrale overheid aan de stad opgelegd had in februari 1604⁸. De 63 stuivers van de goedkoopste emmer betekenden dus meer dan 12,5 dagen levensonderhoud en de 87 van de duurste soort meer dan 17 dagen.

Wat de reden kan geweest zijn van die acute kooplust van de magistraat in de zomer van 1640 wordt nergens vermeld.

Wellicht is de tragische gebeurtenis van 1 juni van dat jaar – de brand van de Sint-Baafskathedraal - daar niet vreemd aan, al was het niet de eerste keer dat die als een brandende toorts in de skyline van het oude Gent stond (Zie bijlage 2). Op 1 juni 1640 dus brandde volgens de *'Aude Cronijcke van Vlaenderen...* 'van de hand van Justus Billet (1592-1682): ...*de heele cappe van... S. Baefs van vooren an den grooten thorre tot achter an de mueren van onse vrouwe capelle daer in begrepen den cleijnen thorre gheseijt den pellicaen staende op het cruijs van de kercke (het transept) ...dat maeckte eene vlamme seer schrijckelick om sien ende den autheur belijt noijt grooteren... brant gesien te hebben*¹⁰. In zijn *Cleene ofte corte chronycke van Ghendt* ¹¹... schrijft dezelfde auteur dat het dak van het *koor* in de vlammen opging *daerin begrepen den cleynen thorre den pellicaen*. De rest van het dak bijgevolg niet. Is de laatste versie de juiste? In minder dan vier uren was het gebeurd. De herstelling gebeurde zonder de *pellicaen*.

Vier jaar later zullen die brandemmers goed te pas gekomen zijn. Op 8 aug. 1644 namelijk trof de bliksem tijdens een hevig onweer het bovenste gedeelte van het Belfort en stak er de brand in. Stadsschaliedekker meester Pieter Impens fq mr. Jan slaagde erin de brand te blussen en aldus een catastrofe te verhinderen; en dit mits halsbrekende toeren naar het oordeel van de magistraat. Die uitte zijn dankbaarheid in klinkende munt met *een pensioen van 25 pond gr. sjaers hem ghejondt ende gheaccordeert over sijne extraordinaire debvoiren ghedaen int perijckel* (gevaar) *van sijn leven int blusschen van den brant ghecommen int opperste van den belfort...*¹².

Nu zou hem allicht alleen maar een decoratie *ghejondt ende gheaccordeert* geweest zijn.

BIJLAGE 1.

De inhoud (Zie figuur) werd berekend aan de hand van de omtrek aan de onderrand van die dubbele boord (d.i. een cirkel van 67 cm en dus een straal van 10,67 cm. en een oppervlak van 357,49cm²) en van de omtrek aan de bodem (d.i. een cirkel van 45 cm en dus een straal van 7,71 cm. en een oppervlak van 186,64cm².)

De nuttige inhoud van die brandemmer is dan gelijk aan de inhoud van de kleine cilinder met een basis van 186,64 cm². en een hoogte van 24 cm. plus de helft van het verschil tussen hem en de inhoud van de grote cilinder met een basis van 375,49 cm². en een gelijke hoogte van 24 cm. Dit is 8579,74 cm³. (grote cilinder) min 4479,40 cm³ (kleine cilinder) = 4100,34 cm³. gedeeld door 2. Die helft (zijnde 2050,17) opgeteld bij 4479,40 geeft 6529 cm³ of 6,5 liter.

BIJLAGE 2.

Op 2 september 1602 was dit ook het geval geweest. Toen was het de toren die het moest ontgelden, de houten spits ging verloren en werd niet hersteld. De magistraat betaalde toen aan meer dan 200 *personen tzamen* £ 37-8-4 *hemlieden toegheleyt ten respecte van den goeden deivoire ende diligentie ... ghedaen int blusschen vande gruwelicken brandt ghecommen in den turre van tSinte Janskercke*. Eén blusser wordt met name genoemd nl. ene Hans Van der Noot omdat hij daarenboven een *toelech* van £ 0-16-8 kreeg *thulpen het cureren* (verzorgen) *synne quetsure hem toeghecommen int helpen blusschen*, waarin hij zich met vier metgezellen *vrommelick* (vroom = dapper¹³) *ghequeten* had.

De magistraat had toen al dezelfde reactie als in 1640. Hij bestelde 6 dozijnen leeren brandemmers bij ene Robert Van Thuyne *ten oirbeure* (oorbaar = nut) *deser stede* aan 5 sch. per stuk¹⁴. Dat is minder dan de helft van de goedkoopste emmer van 1640.

E. OSSIEUR

NOTEN

¹ S(tads) A(rchief) G(ent). Reeks 400/154, f° 180 en f° 181v; reeks 400/155, f° 178.

² Van Nimmen, M. in *Het Tijdschrift van het Gemeentekrediet* 51 (1997), nr. 199 Themanummer. *Rond het bombardement van Brussel van 1695*.

³ Met dank aan Mevr. Greet Van der Haeg van 'Het Huis van Alijn'.

⁴ In de stadsrekeningen worden de bedragen uitgedrukt in de rekenmunt, d.i. in pon-

den, schellingen en penningen grooten Vlaems zoals de notuleerder het op f° 1 van ieder register uitdrukt. Daarin is 1 pond = 20 sch. = 240 groten. Uitzonderlijk worden ook wel eens guldens en stuivers (het courant geld) gebruikt waarin 1 gulden = 20 stuivers = 1/6 pond.

⁵ *Betaelt aen Marten Gheeraerts £ 32-16-6 over den coop ende leverijnghe van 42 branthemers de 28 ten £ 0-14-6 ende dander 18 ten £ 0-14-0 tstick. Ordonnantie van 20 september 1640.* Ergens is hier een fout begaan. Er zijn geen 42 maar wel 46 emmers en de 28 kosten aan de opgegeven prijs £ 20-1-4 en de 18 aan de opgegeven prijs £ 12-12-0 wat samengeteld £ 32-13-4 geeft en niet £ 32-16-6.

⁶ SAG. Reeks 400/154, f° 159.

⁷ < Fr. Estropier = beroven van het gebruik van een lidmaat.

⁸ Nog drie andere invalide soldaten kregen vanaf die maand hetzelfde pensioen: twee Luxemburgers *gheestropieert int slincse been*, Jean Dolesi en Jean Renart en de Vlaming Jan Doignies, *gheestropieert in de twee beenen*. (SAG. Reeks 400/115 (boekjaar 10 mei 1605 t. & m. 10 mei 1606), f° 324.

⁹ De Busscher, E. *Juste Billet, chroniqueur gantois au XVIIe siècle. Aperçu biographique et historique.* Gand 1873.

¹⁰ (Bibl. RUG. nr. G/12974/1)

¹¹ Handschrift (s.l., s.n., s.d.) in SAG, momenteel niet beschikbaar, maar aangehaald in *Prof. Dr. Firmin De Smidt & Dr. Elisabeth Dhanens. De Sint-Baafskathedraal te Gent.* Tielt, Amsterdam. 1980.

¹² SAG. Reeks 400/159, f° 134.

¹³ Cfr. Het strijdlid: 'Berg op Zoom houdt u vroom ...'.

¹⁴ SAG. Reeks 400/112, f° 266v, f° 273 en f° 273v.